

nem felel meg a kommunikációs követelményeknek, azaz a logikus vonások nem kellően érvényesülnek benne.

A fent röviden vázolt, tanulságos elemzési módszerek és eredmények tárgyalása után Kernya Róza hasznos didaktikai tanácsokat ad. Ezek közül kiemelném azt, hogy már ezen a kezdő fokon, a 8–9 éves gyermek anyanyelvi nevelésében is *többféle szerkesztési elv*, szövegalkotási mód alkalmazására biztat, bár tudja: először az egyszerűbb megoldásokat kell az alkalmazás teljesen biztonságos fokáig elsajátítani. A másik fontos és megszívlelendő elgondolás a *műhelyszerű fogalmazástanítás* — az önállóság és az irányítás megfelelő összhangjával. Eszerint az órákon végzett tervszerű munka főként az eljárások elsajátítását és megítélését, elemzését szolgálja, a tulajdonképpeni szövegezés nagyobb része a tanuló otthoni munkája lehetne, az órai időkeret kötöttsége nélkül.

Tanácsolja továbbá a szerző, hogy az olvasókönyvi szövegek elemzésében szövegtani szempontokat is érvényesítsen a tanító. E helyes elgondolás alkalmazásában azonban alapos válogatásra és megfontolásra van szükség: az alsó tagozatos olvasmányok egy része szépirodalmi mű (vagy részlete), tehát nemcsak mint szöveg, hanem mint műalkotás is szemlélhető, s így már nem azonosak a kritériumok és a feltevések, mint a nem művészi szövegek vizsgálatában.

A könyvet mellékletek és irodalomjegyzék egészíti ki. A mellékletek gyakorlati útmutatót adnak az elemzéshez, a használt jelek, elemzett dolgozatok, táblázatok közlésével. Az irodalomjegyzék az ide vonható magyar pedagógiai, metodikai, valamint szövegtani irodalom válogatott bibliográfiája.

Kernya Róza könyvének föltétlen érdeme, hogy egy viszonylag fiatal tudományág, a szövegtan gyakorlati pedagógiai alkalmazását mutatja be meggyőző módon. A szövegtan ismerete hozzásegíti ahhoz, hogy olyan módszert dolgozzon ki, amelynek helyes felhasználásával csökkenthető az iskolai fogalmazások iskolaizú, öncélú jellege a kommunikációs helyzet állandó szem előtt tartása folytán, az elemzés sokszempontúsága pedig a dolgozatok megítélésének objektivitását segíti.

V. Raisz Rózsa

Irodalom

Fülöp László, *Nyr.* 114. (1990.) 1–2. 124–126.

Török Gábor: *Pontok és kérdőjelek az általános stíluselméletben.*
Tankönyvkiadó, Budapest, 1990. 280 p.

1. Pierre Guiraud, a lényegében Ch. Bally elindította funkcionális stilisztika kiemelkedő egyénisége „*La stylistique*” című munkája hatodik, 1970-es kiadásának „*Les tâches de la stylistique*” címet viselő, utolsó fejezetét így kezdi: „La tâche la plus urgente de la stylistique est de définir son objet, sa nature, ses buts et ses méthodes, à commencer par la notion même du style.” (*La stylistique*. Paris, 1970.⁶ 120.) Vagyis szerinte a stilisztika legsürgetőbb feladata saját tárgyának, természeté-

nek, céljainak és módszereinek a meghatározása, kezdve magának a stílusnak a fogalmával.

Annak ellenére, hogy az elmúlt évtizedekben egyáltalán nem kevés történt a stilisztika körül, 1988-ban a Helikon című folyóirat csaknem 300 oldalas különszámot szentelve a különböző nyelvtérületeken művelt stilisztika felmérésének, illetve jövőendő lehetőségeinek, a következő — mondhatnánk: orientáló — alapállásból indul ki: „Az a tanulmánykör, amely több mint egy évszázadon keresztül a stilisztika nevet viselte, és amelynek számos, egymással jobbra csak a nyelvi kifejezés általános síkján érintkező tudományhoz is köze volt, napjainkra — részben éppen emiatt, a sajátos tárgy és módszer hiánya miatt — kétségtelenül válságba került. Ettől az (...) egy-két évtizeddel ezelőtt még széles körben művelt, nyelvészeti és irodalmi alaptudománynak számító, bár az említett két szakágazat »határmezsgyéjén kallódó« stilisztikától a hatvanas évektől kezdve fokozatosan elfordult a kutatás. »A stilisztikát nagyjából halottnak tekinthetjük« — jelentette be a *Langue française* című tekintélyes folyóirat 1969. szeptemberi, egyébként *Stilisztika* címet viselő számának szerkesztői előszava.” (Idézet Vigh Árpád bevezető tanulmányából, i. h. 293.) Nos az én számomra az említett dolgozatok a stilisztikának egyáltalán nem a haláláról tanúskodnak, hanem éppen arról, hogy — ugyan nemegyszer a poétikába stb. ágyazva — egy sereg (részben) új diszciplína (a kiteljesedett szemantika, az információelmélet, a szövegtan, a szemiotika, a szociolingvisztika, a beszédaktuselmélet, a pragmatika stb.) bevonásával inkább fellendült, és hogy az egyes országokban sajátos arculatot kapott. (Tudniillik meghatározott területen végeznek kutatásokat, l. a kötetben.) Mindamellett továbbra is tény, hogy a stilisztikának se elméleti, se módszertani megszilárdulásáról nem beszélhetünk, és nem jutottunk előbbre még a stílus megnyugtató meghatározását illetően sem. És természetesen még kevésbé szólhatunk a nyelvi stíluson túlmutató, úgynevezett általános stíluselmületről!

Az elmondottakból egyenesen következik, hogy Török Gábor nem mindennapi bátorságról és felkészültségről tett tanúbizonyságot *Pontok és kérdőjelek az általános stíluselmületről* (Budapest, 1990.) című munkájának a megjelentetésével.

2. Röviden, egy mondatban így jellemezhetném Török Gábor könyvét: bizonyos csúcsra feljutott, immáron meghatározott felülnézettel rendelkező, töprengő („Kezdjünk el kételkedni!” — írja könyve 7. lapján) és tudós szakembernek a megfontolt elmélkedése egy átfogó diszciplínáról. Hogy ez a szakember hogyan jutott el idáig, arról ő maga így vall: „A nyelvészeti módszerekből szakosodtam a nyelvi stilisztikára. E munkám hozott kapcsolatba a poétika révén a líraelmülletről és esztétikával. A normaelmélet felé nyelvművelői és nyelvtörténeti munkám egyaránt ösztönzött. Igyekeztem kritikailag elsajátítani a művészettörténetet, a képzőművészeti elmélet, ikonográfia vizsgálati és értékelési eljárásait. Amennyire szükségesnek láttam, tájékoztattam a szemiotika, az információelmélet eljárásaiban is.” (*Doktori értekezés tézisei. Pontok és kérdőjelek az általános stíluselmületről*. Szeged, 1990. 12—13.) Mindehhez vegyük még hozzá, hogy Török Gábor a nyelvtörténet és a történeti nyelvjárásvizsgálat felől indult el a stilisztika irányába, s így igen korán igazi filológus lett belőle; hogy számos sikeres könyvet és igen sok tanulmányt tett le az asztalra az általa is említett diszciplínák köréből; hogy sok minden iránt érdeklődő, érzékeny egyéniség, aki azonban vonzódik az elvont, az általános, az elméleti, tágabban a filozófiai kérdések felé is, de akiben megvan az éles kritikai érzék, és akitől éppen ezért nem áll távol a kemény hang, sőt az ironia vagy éppen a maró gúny sem. Azt mondhatjuk tehát, hogy Török Gábor mintegy predestinálva volt egy általános stíluselmélet megírására.

Ezek után talán felesleges hangsúlyoznom, hogy a recenzens e könyv esetében nehéz helyzetben van. Magam a nyelvi (benne szépirodalmi) stílus kérdéseivel foglalkoztam, de külön stíluselmélettel — pláne általános stíluselmélettel — nem, illetve csak a feltétlen szükséges mértékben (l. pl. Magyar stilisztika című vázlatomat, fejtegetésemet, *MNy.* 83. 284—297). Hogy mégis vállalkoztam a könyv bemutatására, valamint arra, hogy véleményt mondjak róla, két dologgal magyarázható. Egyrészt azzal, hogy módomban volt Török Gábornak több könyvét lektorálni (ami azt jelenti, hogy nagyon alaposan áttanulmányoztam őket), és csaknem minden dolgozatát ismerem. Másrészt az a cél is ott lebegett előttem, hogy ennek a munkának a tanulságait majd hasznosítani tudjuk az ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszéke mellett immár csaknem két évtizede működő stíluskutató csoportunk tevékenységében és az új stilisztikái kézikönyv kidolgozásában.

Megjegyzem még, hogy ehhez a recenziómhöz — magán a könyvön kívül — felhasználtam a szerzőnek ebben a tárgykörben később megírt tanulmányát (*Egy jövőendő általános stíluselmélet távlatai*, ezzel a lapalji jegyzettel: „Továbbfejlesztett mutatóvány az 1987-ben írt és a Tankönyvkiadónál sajtó alatt levő vitairatomból”, *MNy.* 85. 411—419), valamint a recenzálandó könyvével megegyező címen beadott akadémiai doktori értekezésének már idézett téziseit (Szeged, 1990. 18; megjegyzem, hogy itt a cím alatt zárójelben a következő olvasható: „Kísérlet egy átfogó elméleti tudományág megalapozására”).

3. Induljunk ki abból, mi is az az általános stíluselmélet, mi történt eddig körülötte, és Török Gábor mit ért rajta.

Az általános stíluselmélet — talán így fogalmazhatnánk meg röviden a szerző vélekedése alapján (5) — a valóságnak azon vonatkozásaival, viszonyaival foglalkozik, amelyeknek szükségképpen van vagy esetleg lehet stílusa. Mindjárt olvashatjuk azonban az idézett helyen, hogy ilyen stíluselmélet valójában nincs. A címükben ezt ígérő munkák ugyanis — folytatja Török Gábor — e tekintetben félrevezetnek, a stílus vizsgálók pedig a nyelv keretein belül maradnak, sőt tovább is szűkítik a stílus hatókörét a szépirodalomra, mások azon belül is csak a remekművekre (a kevésbé értékes művekben pedig már csupán modorról, manírról beszélnek) stb., de a nyelvészeti stilisztika — bár kutatja a nem művészi stílust is — példáit szintén többnyire a szépirodalomból veszi (l. 5—7, *MNy.* 85. 411—413).

„Van-e közös lényegi általánosság mindabban, amit műveltségi körünkben *stílus*-nak” (*Tézisek*: 3) nevezünk? — teszi fel a kérdést a szerző. Majd a *stílus* szó különböző nyelvekbeli mai jelentésmegoszlásához és ugyanennek a történeti kialakulásához fordul (l. 7—8, *MNy.* 85. 413—414), és megállapítja, hogy „eszköz jelentésétől elszakadva már kezdettől fogva benne volt a *stílus* szó jelöltjében a művészet kívüli írásosság is, a sajátos cselekvésmód is”, és hogy „az *írott nyelvi stílus* volt a központja a később szerteágazó jelentéseknek, de (...) korábban nem a *művészi* szövegek írott formájára vonatkozott, hanem a *jogiakra*, és innen terjedt ki a jogi követelményeknek eleget tevő *peres eljárás*módra, tehát sajátos cselekvési formára a XVI. századi franciában” (8; l. még 7—8 és *MNy.* 85. 413—414).

Úgy látom, a szerző az említett közös vonást, lényegi általánosságot ezenkívül a következőkben vélte megtalálni: a) „a stílus társadalmi kategória”; „csakis társadalmi információkkal, illetve az ezeket tartalmazó szövegekkel van összefüggésben”; — b) „az információ mértéke szorosan összefügg a rendezettség mértékével”; — c) „a rendezettség felfogásának is van egyéni és átlagos vételi küszöbje” (*MNy.* 85. 414—415).

A továbbiakban a szerző az információknak (illetve az ezeknek megfelelő stílusoknak) három csoportját különíti el.

A) Vannak eleve társadalmi információként létező jelenségek (nyelvi szövegek, műalkotások, mimika, a viselkedés és magatartás jelenségeinek nagy többsége stb.).

B) Csak másodlagosan, más, eredeti funkciójuk kapcsán stb. közleménnyé váló jelenségek (használati tárgyak, lakásberendezések, az egyes sportok mozgás- és küzdelemformái stb.).

C) Az „emberiesített” természet jelenségei (pl. egy táj szépsége).

Mindamellett arra is utal Török Gábor, hogy nemcsak általános stíluselmélet nincs, hanem általános társadalmi információelmélet, kidolgozott általános szövegelmélet, sőt normaelmélet sincs, továbbá kitér a következőre: „Mivel a társadalmi közlemények is beletartoznak az emberi teljességbe, (...) lényegüket a mozgó, változó, fejlődő emberi lényeghez kell objektívan viszonyítanunk. Méltán merül föl az igény: mi az emberi lényeg?” (33–34, *MNy.* 85. 414–419.) Magyar Nyelvbeli dolgozatát annak a hangsúlyozásával zárja, hogy az említett feladatok elvégzésére más tudományok (a filozófia, a jelelmélet, az általános szövegelmélet stb.) hatékony közreműködésére is szükség lesz, de — véleménye szerint — erre nem várhatunk, inkább föltevésekre, föltevések rendszerére építsünk újabb föltevérendszerre. Vállalnunk kell a kockázatot! (*MNy.* 85. 419.) Azt hiszem, ez utóbbiban ő maga mutatott ezzel a könyvével példát.

Én csupán annyit fűzök hozzá Török Gábornak itt nagyon röviden ismertetett elgondolásához, hogy a stílus elméleti háttérének (hol a helye az emberi és társadalmi világban? stb.) a megrajzolásához szerintem is feltétlen szükség van a stílushorodozók körének a teljes kiszélesítésére. Igazat kell adnunk a szerzőnek, amikor ezt írja: „(...) valójában saját művészetük alkotásainak a stílusáról is kevesebbet tud meg az ilyen szerénykedő (ti. aki „szerényen” bezárkózik a szépirodalomba vagy más művészetbe), mint az, aki vállalja, hogy tágabb látkört szabva kutat” (*Tézisek:* 3). Minden bizonnyal a stílus jelzett leszűkítése is közrejátszott abban, hogy ennek a fontos kategóriának nincs megnyugtató meghatározása, és hogy a stilisztika sose tudott igazán az önálló tudományok rangjára emelkedni. Egyébként természetesen ez a koncepció keretnek tekinthető, amelyet — mint a szerző is utalt rá — több diszciplína bevonásával és megfelelő kutatásokkal még jobban ki kell tölteni, nem felejtkezve el arról sem, hogy korunk kedvez az elméleti vizsgálódásoknak (l. például az általános nyelvészet fellendülését; vö. Kiefer Ferenc: *A magyar nyelv kutatásának általános nyelvészeti vonatkozásai.* Budapest, 1991. 5–7).

4. Hogyan épül fel Török Gábor könyve? Az általános stíluselmélet körvonalazása után a szerző valójában kiragadja ennek a nyelv- és irodalomtudományon, szemiotikán, művészettudományokon, esztétikán stb. túlterjedő (l. 246–247) diszciplínának a legalapvetőbb kérdéseit, és azokat járja körül.

A) Már az eddig mondottakból is ki lehet következtetni, hogy Török elméletének középpontjában a stílus társadalmisága áll (erre a második fejezetnek a címe is utal: *Stílus és társadalmiság*, 10). Mit jelent ez közelebbről? Elsősorban — mint a szerző mondja — sajátos rendezettséget: „amit a világból nekünk valóvá tett az ember, azt átalakította, átrendezte mindenkori igényei és lehetőségei szerint” (átrendeződik például a táj, a lakóhely, a lakás, a használati tárgyak sora stb.; l. 10). Ez a társadalmi rendezettség a létalapja az információnak is, aminek alárendelődik mind a köznapi beszéd, mind a műalkotás, akár például regényről, akár képekről vagy épületekről, akár pedig zenéről, tánccról van szó. És természetesen „informál” a magatartás, a viselkedés, a cselekvési forma stb. is végrehajtójáról.

B) A társadalmiságon kívül (aminek persze számos más kihatása is van stílusra, stilisztikára: l. később) — úgy látom — még két jelenség kap erős hangsúlyt Török

Gábor rendszerében: az általános (az egyediséggel szemben) és a viszonylagosság. Az általános jelenségekkel kapcsolatban (pl. közlésmódok, szövegtípusok, műfajok) azt is kiemeli, hogy azok objektívak. Hasonló — mondhatnánk — alaptétel, hogy egyes jelenségek között a határok nem áthághatatlanok, valójában az egyik jelenség átmegy a másikba. Ezt olvassuk például a *Viszonylagos...* című fejezet elején: „Viszonylagosan zártak: műfajukhoz viszonyítva zártabbak vagy nyitottabbak a közlemények. Viszonylagos bennük a koherencia is, a kohézió megtörése-lazítása is (...) Viszonylagos — funkcióhoz, rendeltetéshez, szituációhoz, címzettek vevői sajátságaihoz viszonyított — valami a hatékonyság és hatásosság. Viszonylagosak a tág értelemben vett műfaji határok. Viszonylagos a stílus pozitív-, negatív- vagy zérófokúsága: a közlemények társadalmilag kiformált stílusköréhez viszonyítjuk (...) A stíluskörökhöz, normáikhoz viszonyítjuk az eltéréseket. Viszonylagos a művészség és a művészeteken kívüli jelleg határa is. Folytathatnám.” (219; e fejezet 219—226, 1. még passim; *MNy.* 85. 416—418; *Tézisek:* 4—7.)

Milyen fontosabb stíluselméleti kérdésköröket emelhetünk ki Török Gábor könyvéből, amelyekben a jelzett alaptételek is valamilyen formában érvényesülnek?

a) Stílusértelmezések. — Itt nem részletezhető érvekkel, de talán az eddig mondottakból is érthetően Török Gábor elveti az eddigi stílusértelmezéseket: a stílus egyenlő a művészi nyelvvel, illetve az úgynevezett egyéni stílussal (13—20, *MNy.* 85. 411—413, *Tézisek:* 7—8); a stílus a kifejezés módja (21—30); a stílus járulékos, többletközlemény (74—87, 107, 168; *Tézisek:* 9, 14); a stílus a közleménynek a normáktól való eltérése, eltérítése (58—69; *Tézisek:* 7—8); a stílus azonos a külső formával, az úgynevezett belső formával, illetve a tartalom és forma egységével (70—74, 142—151, 247).

b) Stíluskör. — A stílusréteg, stílusnem stb. helyébe felveszi a szerző a „stíluskör” szakkifejezést. Ezt így definiálja: „A stíluskör: bármilyen szintű különös-általános stílus, amelynek a vizsgált egyedi része, eleme, tagja” (33), majd — többek között — egy ma (értsd: 1987-ben) írt kérvényt hoz példának, amelynek a megfogalmazása efféle stíluskörökbe tartozik: „a) a magyar hivatalos nyelvűség stílusába; — b) a felszabadulás utáni hivatalosság stílusába; — c) az 1956 utáni hivatalos nyelv stílusába; — d) ezeken belül a hivatalos nyelv *felek által* használt stílusváltozatába...; — e) általában a magyar nyelvű kérvénystílusba; — f) ezen belül (...) az 1956 utáni kérvénystílusba; — g) vagy az idősebbek, vagy a fiatalabbak kérvénystílusába. Stb. stb.” (25.)

c) Norma. — A stíluskörök szorosan összefüggenek a normákkal. Ez utóbbiakat így jellemzi: „(...) mind az erkölcsi, mind a viselkedési, mind a nyelvi normák (ezekhez kapcsolom a nyelvi-stiláris normákat is) a történelmi, társadalmi itt és most *általánosainak, lényegiinek, szükségszerűinek* társadalmilag objektív rugalmas szerkezetei”, továbbá: „(...) az időben, térben és funkcionálisan megadott általánosnak, lényeginek és szükségszerűnek a körei nem valamilyen halmaz—részhalmaz viszonyban állanak, hanem egymást metsző körök, közös metszetükben a normákkal” (37). A normák, a stíluskörök, a stiláris vételi küszöb és a stiláris zérófokúság összefüggéseire pedig így utal a szerző: „Minden használatfajtának, rendeltetési módnak, helyzettípusnak megvan a saját közlési norma-, illetve alnormarendszere s vele stílusköre. A norma- és alnormarendszerekhez viszonyítva kell kimondanom, hogy szükségszerűen kell lennie *stiláris vételi küszöbnek*. Az a szöveg, amelynek mássága nem éri el ezt a küszöböt, viszonylagosan *zéró stílusfokú* a maga stíluskörében. A *stiláris zérófokúság* nem értékítélet.” (*Tézisek:* 7, 1. még: 36—45. 46—57; *MNy.* 85. 417.)

d) A stílus meghatározása Török Gábor munkájában. — A hatásosság és hatékonyság tisztázása után (157—168), majd utalva a bühleri és jakobsoni funkcióknak a különböző ágazatokban (tánc, zene, építészet stb.) való jelentkezésére (154 kk.), továbbá kitérve az úgynevezett csatornazajra, a vételi akadályokra, a redundancia szerepére, eseteire (169—179) és a közlemény-, valamint stílusalkotó műveletekre (mik között és hogyan válogatunk?; a szelekció és konstrukció kérdései, a vitatható transzformáció, 188—210) és a kohézió jelentkezésére (211—218) — a szerző összefoglalja, mit ért hát stíluson, illetve hogyan látja stílus és stilisztika dolgát (főként 243—249). Az ő szavait idézem, de a *Tézisekből* (9—10): „Mi számomra a stílus? A szöveg anyagi jelenség is, amely érzékelhető. Érzékelhető, észlelhető forma is, értelmezési folyamat is és tartalom is. E sor szomszédos tagjai közt mindenütt vannak másságok, de azonosságok is (...) Az értékében nem állandó szövegformának számtalan társadalmilag objektív, bizonyos fokig verbalizálható közbenső közvetítője van a tartalomig. A közvetítéseknek sem a száma, sem a rangsora, alá- és mellérendeltségi rendszere nincs véglegesen meghatározva (...) *A stílusban én a jelenségitől a külső formán és a feldolgozási állomásokon át a tartalomig terjedő közvetítési rendszert foglalom össze.*”

Ha ilyen felsorolásszerűen is, szólnom kellett volna még a szerzőnek a műfajokkal, a jelentés szerepével, az adekvátsággal, az ágazati stílusok autonómiájával és egymásra hatásával, valamint „a hatékony közlés módjainak” a tanításával kapcsolatos állásfoglalásáról. Mivel azonban a kapott terjedelmet máris túlléptem, a szerzőnek csupán két megállapítását emelem még ki. A jelentés fontosságára utalót: „A jelentést, értelmet, információt nem kizárni kell a stílus kategóriájából, hanem épp a középpontjába kell állítani” (74) és a normák, valamint a nyelvtan ismeretének alapvető szerepét hangsúlyozót: „(...) a helyes és gazdag nyelvi gondolkodáshoz, a helyes beszédstílushoz viszonyítási alapként, zérófokként szükséges a legfőbb nyelvi normák tudatos ismerete: mind a szó- és írásbeli irodalmi, mind a köznyelvi normáké. Ezeket azonban szilárd nyelvtani ismeretekre lehet csak építeni.” (241.)

5. Stíluselméletről lévén szó, illik külön is beszélni a kötet stílusáról. Török Gábor — mint már bevezetőmben céloztam rá — ennek is mestere: azon kevesek közé tartozik, akik szinte a legteljesebb mértékben mozgósítani tudják szó- és kifejezőkészségüket, valamint mondat- és szövegszerkesztő képességüket érzelmeik felszínre hozására, illetve az elérni kívánt hatás biztosítására is. Bonyolultabb gondolatait ki tudja fejezni világosan, de aztán tud csipkelődő, ironikus, gunyoros, sőt gúnyos is lenni. Mindezt jól mutatják már a fejezetcímek is, például egyfelől „*Stílus, forma, tartalom*”; másfelől „*Van és kell a stíluskörökben*”; „*Egy nyelven beszélünk?*”; „*Elégtételt a középkori jeltannak. Pör megvetett örökségünkért*”. További példa magából a szövegből: „Juhász Ferencnek szuverén nagyúri szeszélytel kötőjelezett, egybeírt szavairól számos gyermekded főiskolai és egyetemi szakdolgozatot követek el jobb sorsra érdemes tanárjelöltek. Néhány ilyen dolgozattal volt szerencsétlenségem találkozni...” (65; l. még 40, 45, 105, 137, 145, 243).

6. Végigtöprengett, végiggondolt, logikus rendszer — természetesen egy bizonyos filozófiai állásponttól — Török Gábor általános stíluselméleti koncepciója: minden jelenségnek megvan benne a maga — minden irányban meghatározott — helye. Valójában olvasni, tanulmányozni és — mindenekelőtt — folytatni kell, mint ahogy a szerző is többször utal rá munkájában (l. pl. 246, *Tézisek*: 11, *MNy.* 85. 419)! Számomra a címbeli „kérdőjelek” a (némely ponton sokkal) teljesebb kidolgozásra, illetve a felsorakoztatott elveknek az igazán „aprópénzre váltására” vonatkoznak.

Teljesebb kidolgozást igényelnének például véleményem szerint a következő kategóriák: a stíluskörök, a műfajok, a mindenféle normák, az ágazati stílusok, a stílus közvetítő rendszerei, a vételi küszöb, a zérófokúság, a kohézió stb.

Az „aprópénzre váltás” körébe az eddig felsoroltak is beletartoznak tulajdonképpen, de elsősorban effélékre gondolok: egy ilyen koncepció alapján való teljes nyelvi stilisztika felépítése és megszerkesztése, továbbá az izmusoknak a jellemzése (ha már „korstílus”-t nem mondhatunk, bár szerintem bizonyos korlátok között alkalmazható kategória, aminthogy éppen mostanában alkalmazzák is!); ennek az elgondolásnak megfelelő stíuselemző módszer kidolgozása stb.

Aztán azt is megjegyzem, hogy egy kicsit félő, mintha ebben a rendszerben a (költői) egyéni stílus háttérbe szorulna.

És még egy — inkábbbb technikai jellegű — észrevétel: hiányolom az egész munkát feldolgozó tárgymutatót.

7. Várjuk magától a szerzőtől (is) a hasonlóan elmemozdító, tanulságos folytatást!

Szathmári István

Hernádi Sándor: Az olvasás bűvészete

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1989. 185 p.

Hernádi Sándor nyelvész, főiskolai tanár egyike legnépszerűbb anyanyelvi ismeretterjesztőinknek.

Ezzel, az 1989-ben a Móra Könyvkiadó gondozásában megjelent könyvével bővült azoknak a köteteknek a száma, amelyekben — évek óta újabb és újabb ötleteket felvonultatva — játékos feladatokat, gyakorlatokat kínál az anyanyelv iránt érdeklődő felnőtt és gyermek olvasóknak.

Anélkül, hogy teljességre törekednénk, előljáróban érdemes emlékezetünkbe idézni Hernádi Sándor néhány korábbi könyvét: *Nyelvi próbák* (Móra, 1982.), *Elmondani nem is nehéz* (Gondolat, 1984.), *Szórakoztató szóra készítő* (Móra, 1987.), *Szópárbaj* (Móra, 1988.). Ha az itt említett köteteknek csak a címeire, alcímeire irányítjuk a figyelmünket is, megállapíthatjuk, hogy azok szinte mindegyike szerzői lelemény, és a címválasztás nemcsak anyanyelvünk hajlékonyságának, kifejező erejének érzékeltetéséről, hanem a szerző mindenkori szándékáról is árulkodik: tudományt népszerűsíteni tudományoskodás nélkül, az igényes nyelvhasználat érdekében. Ugyancsak közös vonása az említett köteteknek, hogy szóljanak bár 'helyesírásunk, magyaros stílusunk játékos tudatosítása'-ról, 'mókás nyelvi rejtvények'-ről, a 'hangunkkal való tudatos, célszerű és helyes bánásmód'-ról vagy 'beszédünk kifejezőbbé, magyarosabbá színezhetőségé'-ről, a *szöveg* mint fejezet, (szövegértési, szövegalkotási gyakorlatokkal) valamennyi kötet részét képezi (pl.: *Nyelvi próbák* — *Szövegesdi*).

A továbbiakban részletesebben *Az olvasás bűvészete* című könyvről kívánunk szólni. A szerző az előszó helyén álló *Útbaigazító*-ban — mintegy a kötet tárgyát és jellegét is meghatározva — így ír: „Bűvészkedni a művészettel? Az irodalmi alkotással, az olvasás művészetével? Miért ne, ha éppen ez a bűvészkedés szolgálhatja a művészetet: az irodalmat meg az irodalomolvasást mint művészetet! Ha e tevékeny-